

«--- Militars traïdors --- Francisco Franco --- potser el més covard i ridícul de tots, *pomposament* voltat de forces de la moreria i de cossos de delinqüents professionals», Carner, 1945 (*Prosa d'Exili*, 61).

Pompàtic [Eiximenis]. *Pompatge*. *Pompejar*. *Pompesa*. *Pompis*. *Pompolesa*. *Pompolós*.

Pompó 'plomall' [men. 1820-35, *DAG.*] del fr. *pompon*, a la formació del qual sembla haver contribuït més una creació expressiva (cf. POMPÓN, DCEC) que la derivació de *pompa*, però no hi mancaria almenys contaminació d'aquest; a nosaltres arribà en part en la forma presa en l'oc. mod. *poumpoun* d'on: «Amor no 'm conexereu quant ne serem en batalla / --- / amb el manto sus del coll - vestits a la catalana / --- y el *pumpum* catçat de plata», MilàF (segle XVIII, *Romllo.*, reco. a Arles, 91.11); *apomponar*.

Pompetranti: de *trau-te* 'treu-te, lleva't', precedit de l'onomatopeia *pom!*, *pet!* *Pompill*, V. *polpa* *Pompis*, *pompó*, *pompolesa*, V. *pompa* *Pompolina*, V. *pampolina* (< fr. *popeline*) *Pompolós*, *pompós*, *pompositat*, V. *pompa* *Pòmul*, V. *poma* *Santa Ponça*, valdria més escriure *Santaponça*, car no hi ha tal NP ni de sant femení, i es tracta d'una dissimilació del mossàr. arabitatz *Santoponce* SANCTUS PONTIUS *Poncell*, V. *poncella*

PONCELLA, pròpiament 'donzella', 'dona verge', d'origen incert, probt. d'un ll. vg. *PÜELLĪĈĒLLA, diminutiu de PUELLA 'noia': format com DONZELLA, DOMINICILLA, de DOMINA. □ 1.^a doc.: 'donzella', segle XIII; 'poncella de flor', 1695, Lacav.

En el català medieval *poncella* es diu sempre d'una dona, car l'aplicació al botó d'una flor degué ser molt tardana. I en usar el mot es pensava molt en la joventut, però no menys en la virginitat. «Ab mi no jac carnalment, / ans són encara *puncela*, / axí con deu ésser donzela», *Set Savis*, v. 394, poema de mitjan S. XIII, on és instructiu el contrast amb *donzella*, que solament designa la dona ben jove i encara no maridada; «si alcú força *punçela*, o la prena per muyler --- o li dó marit, de sa valor ---», preceptuan els *Usatges* (NCL, p. 112); en llur paradís, pondera el teòleg musulmà, el bon baró fidel a Mahomet tindrà dones i «totes les vegades que hom jaurà ab eyles, les atrobà *puncelles*»: on el primer text, redactat per Lluïl en llatí, deia *virgines incorruptas* (*L. del Gentil*, 286.2).

En l'escandalós procés de Barcelona de 1410, atribueixen a l'alcavota insular el consell: «vós pendreu un gavaig de gallina, e omplir-l'heu de sanc de colom, e la primera nit, com lo marit haurà haüda la fadrina --- sclafarets lo gavaig e dareu entenent que l'ha haüda *punçella*» (Riera i Sans, *El Cavalier i la Bagassa*, p. 110). En un poema anònim aprovençalat (sense data, però deu ser de cap al S. XIV), fan a saber al qui es creu haver conquistat una noia innocent, que anava errat: «tant avets fayte amiga bela! / Sapiats que non és *puncela*...» (CaCandi, *MiscHiCat.* I, 168).

Altres vegades, es fa prou equivalent de *donzella*, i si bé sense expressar explícitament la idea de virgini-

tat, això es pren més o menys com a sobreentès, tal com passa amb el mateix *donzella*, i a diferència de *fadrina*, que solament expressa dona jove i encara no casada (cf. les cites de 1410 i del *Senescal*): «*puncelya* neguna, ne viuda --- no deu ésser forçada --- de pendre marit», *CostTort.* (Ol., p. 233); «Lo canonge donà --- tot l'arnès de son ostal ['de sa casa']; e, pobrement vestit, acaptava a pobres vergonyans, e a pobres despoderats, e a *puncelles* a maridar, e a infants òrfens ---», Lluïl (*Blanq.*, NCL II, 79.1); «ella no és àvol fembra ne d'àvol affer, que ans és *puncella* e infanta pobra», *La Filla de Contastí* (NCL XLVIII, 74); «lo rey --- féu cercar tro a cinc fadrines *puncelles*, beylles e gentils e gualardes, e acostà's a elles, e les cortejà e les besà», *Senescal d'Egipte* (ibid., 149); «Onze mil belles / vèrgens *puncelles* / de la Bretanya, / moltes d'Espanya, / caygueren mortes», JRoig (*Spill*, 15970).

Fins aquí, en tots els casos trobem *puncella* amb *u*, tot i que la *u* i la *o* no es confongueren mai a l'Edat Mitjana (fora d'evolucions molt condicionades). També el *Torcimany* d'Aversó escriu *puncelha* (242.28). Tanmateix en alguns textos medievals comença ja d'aparèixer la forma amb *o*, que és la que avui sembla ser general en tota l'àrea (val., mall., occid.) on les dues vocals es distingeixen. L'*InwLC* assenyala *punseles* en docs. de 1361 i 1370, i en un de 1373 datat a Prats de Molló, però en la *Vida de Sta. Margarida* troba un cas de *ponsela* junt amb *punsela*. De procedència rossellonesa, o cat. or. de l'extrem NE., és el llenguatge de Desclot, i aquí llegim «jahien e forçaven les fembres vídues e *poncelles* e les altres» (§ 141, NCL IV, 148.7; «viudes e *poncelles*» en l'ed. Buchon-Coroleu).

En la *Questa* mallorquina firmada per Reixac, hi ha força barreja de les dues formes: «ve-t'èn al castel de las *punselas*, e sí gita las malvades custumas qui-i són» (i semblantment a 37.18, 130.32, 131.12), però «lo castel de les bones *ponseles*» 42.15, i també amb *o* en el 36.3, 38.27, 40.15, 40.30, 41.28, 131.6, i una vegada *ponzela* 131.2 (pertot traduïnt *puçelle* de la *Questa* francesa). En el procés de 1396 contra cortesans de Joan I, i consignant dades dels anys 1380 i tants, consta que l'oficial reial Julià Garrius «stant en Mallorca, volgué comprar una sclavona fort gallarda --- e com la hac comprada, aquella desflorà, e per lo qual desflorament la dita fadrina morí, com fos *ponzella* e immatura» (p. P. Riquer, *Obras de Bernat Metge*, p. 119). Tots dos vocalismes en el *Decam.*: «yo no sé que haja vehina alguna qui sia anada *poncella* a marit», «qui *puncella* fos anada a marits» VI, intr., 350.13; VI, § 10, 377.16f. (trad. *puncella*).

Tenint en compte que la forma amb *u*, *puncella*, és la més antiga, i molt predominant a l'Edat Mitjana, també el fet que els textos que presenten l'altra, ho fan només esporàdicament, alternant amb aquella, es pot creure que en sigui una alteració posterior, i que el mot català, en aquest detall del vocalisme no s'apartava dels seus germans fr. *puçelle* i oc. ant. *pulcela*/*piucela*, que mostren el resultat d'una \varnothing llatina tan-